

Hrvatski frazemi sa sastavnicom iz semantičkoga polja hrane

Milotić, Ivona

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:848117>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Ivona Mlotić

Hrvatski frazemi sa sastavnicom iz semantičkoga polja hrane
(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2015.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Odsjek za kroatistiku

Ivona Milotić

Hrvatski frazemi sa sastavnicom iz semantičkoga polja hrane
6019831100090607034
(ZAVRŠNI RAD)

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost
Mentorica: Dr. sc. Maja Opašić

Rijeka, 14. rujna 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. METODOLOGIJA RADA	4
3. FRAZEOLOGIJA I FRAZEM.....	5
4. STRUKTURNA ANALIZA FRAZEMA KOJIMA JE SASTAVNICOM LEKSEM IZ SEMANTIČKOGA POLJA HRANE	8
5. ANALIZA FRAZEMA SA SASTAVNICOM IZ SEMANTIČKOGA POLJA HRANE	13
5.1. Kruh	13
5.2. Pogača.....	15
5.3. Kaša	16
5.4. Luk, krumpir i gljive.....	17
5.5. Začini: sol, papar i ulje	18
5.6. Med, mlijeko i pekmez	19
5.7. Voće.....	20
6. ZAKLJUČAK	24
7. SAŽETAK.....	25
8. LITERATURA.....	26

1. UVOD

Potaknuta bogatom gastronomskom ponudom Hrvatske, odlučila sam napisati rad u kojem ću analizirati frazeme kojima je jednom od sastavnica leksem iz semantičkoga polja hrane te time prikazati utjecaj svijeta gastronomije u frazeologiji.

Riječ *gastronomija* dolazi od grčke riječi *gaster* što znači 'želudac' i od riječi *nomos* što znači 'pravilo'. Gastronomija je vještina priređivanja dobrih jela, a prema mišljenjima mnogih i znanost o prehrani. „Hrvatska je kuhinja raznovrsna te je poznata i kao kuhinja niza regija.“¹ Ako usporedimo kontinentalne i obalne regije, možemo vidjeti razliku u izboru i pripremanju namirnica. Također, „bogat književni opus svjedoči o visokoj razini i tradiciji gastronomske kulture u Hrvatskoj“². Recepte za pripremanje 552 različita jela napisao je Ivan Bierling 1813. godine, a njegovo djelo smatra se prvom hrvatskom kuharicom.

Činjenica da gastronomska ponuda naroda utječa na tradiciju i običaje, pa tako i na jezik potaknula je nastanak ovoga rada čiji je cilj analizirati odabrane frazeme kojima je sastavnicom leksem iz semantičkoga polja hrane.

¹ <http://croatia.hr/hr-HR/Otkrij-Hrvatsku/Gastronomija-i-enologija> (10. rujna 2015.)

² V. isto

2. METODOLOGIJA RADA

Cilj ovoga rada bio je prikupiti i analizirati strukturu, značenje i motivaciju frazema čijom je sastavnicom leksem iz semantičkoga polja³ hrane. Naime, brojni su frazemi koji bi svojim značenjem i/ili sastavnicama bili povezani sa semantičkim poljem hrane (nazivi pojedinih namirnica, nazivi i vrste jela, načini pripravljanja jela i sl.) stoga bi sveobuhvatna analiza svih takvih frazema prelazila okvire završnoga rada, pa smo se odlučili za analizu samo jednoga dijela te brojne frazeološke građe.

Temeljna građa ovoga rada preuzeta je iz hrvatskih frazeoloških rječnika čiji su autori Antica Menac, Željka Fink-Arsovski i Radomir Venturin. Rječnik koji sam koristila izdan je 2003. godine, a njega sam upotpunila rječnikom iz 2014. godine. Pri bilježenju frazema u ovome se radu slijedi uobičajena frazeografska praksa zastupljena upravo u *Hrvatskom frazeološkom rječniku* (2003, 2014). Također, koristila sam se i ostalom literaturom koja je navedena na kraju rada. U analizi frazema najviše sam se služila radom Anite Hrnjak „Kulinarski elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji“ iz 2007. godine.

Ovaj se rad sastoji od *Uvoda* i *Metodologije rada* nakon kojih slijedi poglavlje *Frazem i frazeologija* u kojemu su ta dva pojma objašnjena i definirana. Nakon toga slijedi poglavlje *Strukturna analiza frazema kojima je sastavnicom leksem iz semantičkoga polja hrane*, a to se poglavlje bavi podjelom frazema prema strukturi. U poglavlju *Analiza frazema sa sastavnicom iz semantičkoga polja hrane* navedeni su frazemi iz aktualnih hrvatskih frazeoloških rječnika, a uz nabrojene frazeme napisano je i njihove značenje te kontekst u kojemu se koriste. Rad završava zaključkom nakon kojega slijedi popis korištene literature.

³ Semantičko polje može predstavljati: 1. sustav semantičkih jedinica, skup riječi koje označavaju srodne pojmove, a sve se odnose na određeno područje ljudske svijesti, 2. ukupnost i cjelina značenjskoga dosega neke riječi. <http://hjp.novi-liber.hr/>

3. FRAZEOLOGIJA I FRAZEM

Prije analize prikupljene građe hrvatskih frazema čija je glavna sastavnica leksem iz semantičkoga polja hrane, važno je predstaviti frazeologiju kao jezičnu disciplinu, te frazem kao predmet njezina proučavanja.

Utemeljiteljem frazeologije smatra se švicarski lingvist Charles Bally. Frazeologija se kao samostalna lingvistička disciplina iz leksikologije počela izdvajati 1947. godine nakon objavljivanja pionirskog rada Viktora Vladimiroviča Vinogradova „Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku“. Zanimanje za frazeologiju u Hrvatskoj se pojavilo sedamdesetih godina prošloga stoljeća zahvaljujući Antici Menac. Kao rezultat njezina rada, nastala je knjiga „Hrvatska frazeologija“. Područje frazeologije zanimljivo je ne samo u kontekstu lingvistike, pragmalingvistike te općenito filologije, već je i sastavni dio izvanjezičnih znanosti (npr. etnologija, povijest, zemljopis i sl.) koje pomažu pri etimološkom opisu frazema i razumijevanju njihova značenja i motivacije.

Termin frazeologija nastao je od grčke riječi *phrasis* što znači 'izraz' i od riječi *logos* što znači 'riječ, govor'. Jedno od značenja odnosi se na frazeologiju kao na „dio znanosti o jeziku koji proučava frazeme“ (Melvinger 1984: 84). Također, frazeologija je jezična disciplina koja predstavlja i ukupnost frazema jednoga jezika, pisca, književnog djela, narječja, dijalekta, govora i nekog tematskog područja. Predmet su proučavanja frazeologije jezične jedinice koje nazivamo frazemima. Frazem nastaje frazeologizacijom slobodnih veza, motivacijom povijesnim ili zemljopisnim podatkom, deonimizacijom i frazeologizacijom. Za razliku od slobodnih sveza u kojima svaka od sastavnica zadržava svoje značenje, u frazeološkim svezama „dolazi do promjene odnosno gubitka značenja svih ili nekih sastavnica pa značenje cijele sveze proistječe iz značenja pojedinih sastavnica. Takve se sveze rabe kao gotove, cjelovite jedinice, tako da ne nastaju u govornom procesu, nego su govorniku unaprijed poznate“

(Menac 2007: 9). Kada govorimo o vezi riječi u frazemima, valja napomenuti da je ona neslobodna, jer kada bi bila slobodna onda ne bismo govorili o frazemima. Za razliku od slobodnih veza riječi, struktura frazema je čvrsta, stalna te unaprijed određenog oblika. Zbog te čvrste strukture frazema njihove se sastavnice ne osjećaju kao riječi koje imaju samostalno značenje. Prema tome, značenje frazema ne proistječe iz značenja pojedinih sastavnica. Upravo je to razlog „zbog čega govornici najčešće ni nemaju osjećaj kako ono što reproduciraju u govornom procesu može biti bilo kakve druge naravi doli 'ustaljene fraze' koja se nesvjesno, ali trajno uvukla u jezik i njegovu kulturno-povijesnu baštinu“ (Menac 1970: 1).

S obzirom na različite autore, postoje i različite definicije frazema. J. Melvinger (1989) frazem definira kao jezičnu jedinicu koja je sastavljena od više članova od kojih najmanje dva imaju oblik autosemantičkih riječi, u govoru se reproducira kao gotova tvorevina, a po značenju je monolitna zatvorena, idiomatska i/ili stabilna cjelina. V. V. Vinogradov smatra da je bitna značajka frazema preneseno i slikovito značenje, ekspresivnost, nezamjenjivost bilo koje od frazeoloških sastavnica njihovim sinonimom (Opašić 2013). J. Matešić za frazeme kaže da su to jedinice značenjskoga karaktera koje se kao cjelina reproduciraju u govornom činu (reproduktivnost), sastoje se od najmanje dviju autosemantičkih riječi (formalna veza) od kojih je barem jedna doživjela semantičku pretvorbu (Opašić 2013). Osim navedenih definicija, izdvaja se i definicija Ž. Fink-Arsovski (2002) prema kojoj je frazem jedinica koja se sastoji od najmanje dviju sastavnica (od dviju autosemantičkih ili od autosemantičke i sinsemantičke riječi) koje karakterizira cjelovitost i čvrsta struktura. U hrvatskoj je frazeologiji općeprihvaćena definicija A. Menac (1994) koja glasi da su frazemi neslobodna veza riječi s obaveznim značajkama:

1. ne stvara se u govornom procesu, nego se reproducira u gotovu obliku
2. ima stalan sastav i raspored sastavnica

3. značenje mu se obično ne izvodi iz značenja sastavnica, jer one, ili bar neke od njih, doživljavaju semantičku pretvorbu
4. uklapa se u rečenicu kao njezin sastavni dio.

Značenje frazema ne izvodi se iz značenja sastavnica jer barem jedna frazemska sastavnica mijenja svoje značenje, a značenje frazema proizlazi iz cjelovitosti, npr. u frazemu *najesti se ludih gljiva* ni jedna sastavnica ne zadržava svoje prvotno značenje, već frazem kao cjelina dobiva preneseno značenje 'poludjeti, izgubiti razum'. Pri određenju značenja frazema pomaže semantički talog ili frazemska pozadinska slika. Pojam frazemske pozadinske slike prvi je put objasnila Željka Fink Arsovski te ga je definirala kao unutarnju sliku koja motivira frazeološko značenje (Turk, Opašić 2008).

Obilježja frazema su slikovitost i ekspresivnost, pa s obzirom na to „sastavnice frazema uglavnom dobivaju konotativno značenje, što je izravno vezano uz desemantizaciju pojedinih ili svih sastavnica frazema“ (Fink-Arsovski: 2002). Desemantizacija može biti potpuna i djelomična. Potpunom desemantizacijom „sve frazemske komponente ili samo dio njih gube svoje prvotno leksičko značenje, a frazem kao cjelina dobiva novo, frazeološko značenje“ (Fink-Arsovski 2002: 7), npr. *nicati (rasti) kao gljive <poslije kiše>* u značenju 'pojavljivati se u velikom broju'. Djelomičnom desemantizacijom samo „dio komponenata gubi svoje prvotno leksičko značenje, a nedeseantizirane komponente se upotrebljavaju u određivanju frazeološkog značenja“ (Fink-Arsovski 2002: 6), npr. *plakati kao kišna godina* 'jako plakati'.

Postoje tri osnovna oblika frazeološke analize: strukturna, sintaktička i semantička analiza. Strukturna se analiza odnosi na sastav i raspored sastavnica frazema te određivanje osnovne sastavnice. Sintaktička analiza proučava funkciju frazema u rečenici, dok semantička proučava značenje, motiviranost i podrijetlo frazema.

U poglavljima koja slijede bit će riječ o aspektima proučavanja frazema, odnosno o frazeološkim analizama koje su prethodno navedene.

4. STRUKTURNA ANALIZA FRAZEMA KOJIMA JE SASTAVNICOM LEKSEM IZ SEMANTIČKOGA POLJA HRANE

Frazemi imaju vrlo čvrstu i postojanu strukturu. Reproduciraju se u zadanome obliku te ne nastaju spontanom slaganjem pojedinih riječi. Sastavnice frazema ne mogu se proizvoljno zamijeniti svojim sinonimom, a isto vrijedi i za poredak sastavnica frazema, na primjer frazem *imati <zrno (zrnice)> soli u glavi* ne može glasiti *imati u glavi zrno soli*. Međutim, postoji mogućnost unaprijed zadane alternacije frazemskih sastavnica, pa govorimo o frazemskim inačicama o kojima će biti više riječi u nastavku rada.

„Za strukturnu analizu najbitniji je leksički sastav unutar kojeg određujemo sintaktički glavnu riječ i opseg frazema“ (Fink-Arsovski 2002: 9). U frazeologiji postoje četiri strukturna tipa frazeoloških jedinica, a to su: fonetska riječ, frazemske sintagme, frazemske polusloženice i frazemske rečenice.

4.1. **Fonetska riječ** opsegom je najmanja frazeološka jedinica. Takav se frazem sastoji od jedne samostalne i naglašene riječi i jedne ili više nesamostalnih i nenaglašenih riječi, najčešće prijedloga. Najvažnije od svega je da čine jednu akcenatsku cjelinu. Bitno je spomenuti da u građi koja je analizirana u ovome radu nema primjera frazema fonetskih riječi.

4.2. **Frazemska sintagma** sastoji se od najmanje dviju autosemantičkih riječi. Frazemske sintagme imaju „formalno ustrojstvo sintagme“ (Melvinger 1984: 89). „Skup može biti neovisan, ali samo onda kad njegove sastavnice pripadaju istoj vrsti riječi i upotrebljavaju se paralelno i uz veznik“ (Menac, Menac-Mihelić 2014: 10). Također, može biti i ovisan, a prema glavnoj riječi, o kojoj ovise druge, dijeli se na više skupina.

4.2.1. Imeničke frazemske sintagme u kojima je ključna riječ imenica, a u rečenici obavljaju funkciju subjekta. Neki od takvih frazema u hrvatskoj frazeologiji koji sadrže leksem iz semantičkoga polja hrane jesu sljedeći: *jabuka razdora, zabranjeno voće, kruh bez motike, vrući krumpir, kiselo grožđe, tvrd orah*.

4.2.2 Glagolske frazemske sintagme u kojima je glavna riječ glagol: *imati kruh u rukama, jesti tuđi kruh, jesti vruću kašu, hladiti kašu, imati soli u glavi, nemati soli u glavi, biti bez soli u glavi, staviti sol na rep, očekivati med i mlijeko, zagristi kiselu jabuku, zbrajati kruške i jabuke, pasti kao zrela kruška, srljati grlom u jagode, čekati limun, najesti se ludih gljiva, dati papra <komu>*.

4.2.3. Pridjevske frazemske sintagme najčešće imaju funkciju atributa. U ovome radu imamo primjere pridjevskih poredbenih sintagmi koje su navedene u nastavku.

4.2.4. Poredbene frazemske sintagme dijele se na trodijelne (A-dio + B-dio + C-dio) i dvodijelne (B-dio + C-dio). Među hrvatskim frazemima koji sadrže leksem iz semantičkoga polja hrane neki od takvih frazema jesu: *dobar kao kruh jasno kao pekmez, iscijeden kao limun, žut kao limun crven kao jabuka, crven kao paradajz*. U navedenim primjerima riječ je o pridjevskim poredbenim frazemima. „Poredbeni frazemi nastaju od svih tipova osnovnih frazeoloških sveza, od fonetskih riječi do rečenica, tako da se ovime dodaju poredbeno-načinski veznici kao, kao da, ili prijedlog poput“ (Menac 2007: 39). Takvi se frazemi pojavljuju u različitim vrstama govorenih i pisanih tekstova iz razloga što na živopisan, a ponekad i duhovit način opisuju pojave stvarnosti te na takav način obogaćuju jezik. Iako je riječ o jezičnom fenomenu, u poredbene frazeme jednoga jezika „utkane su slike u kojima su pohranjena dragocjena iskustva raznolikoga života jednog naroda, a takve frazeološke slike na kojima počivaju poredbeni frazemi, odraz su načina života kulturne zajednice“ (Benzon 2011).

4.3. **Frazemske polusloženice** „novoustanovljena su skupina frazema prema frazemskome opsegu“, a nalaze se na granici frazeološkoga i leksičkoga fonda. „Frazemske polusloženice su jednorječnice s barem dvama naglascima“ (Kovačević, Ramadanović 2013: 273). U analiziranoj građi ovog rada nema primjera frazemskih polusloženica.

4.4. **Frazemske rečenice** čine gornju granicu frazema, a njihova posebnost sastoji se u tome što mogu stajati samostalno. „Frazem-rečenica ima subjekt i predikat, ponekad i druge rečenične dijelove, ali jedinstveno frazeološko značenje“ (Menac, Menac-Mihalić 2014: 10). Takve se rečenice često mogu uklopiti u drugu rečenicu kao njezin dio, a prema značenju mogu biti „komunikacijske i nominacijske“ (Melvinger 1984: 87). Komunikacijskim frazemima prenosi se potpuna obavijest, dok je nominacijskim frazemima funkcija imenovanje. Primjer frazema sa strukturom rečenice koji sadrže leksem iz semantičkoga polja hrane: *nije sve med i mlijeko, teče med i mlijeko, nije tko s kruške pao*.

4.5. **Frazemske inačice**

Sastavnice frazema ne mogu se proizvoljno zamijeniti svojim sinonimom, a isto vrijedi i za poredak sastavnica frazema. Međutim, postoje frazemi u kojima su moguće alternacije sastavnica, ali one su unaprijed zadane i ne utječu na promjenu frazeološkoga značenja, npr. *nema tu (ovdje) kruha, kruh sa sedam (devet) kora, tražiti (htjeti) kruha preko (kod, pored) pogače, od toga brašna neće biti pogače (kruha)* itd.

Prema Ž. Fink-Arsovski (2002) frazemske inačice moraju imati identično značenje da bi mogle biti zamjenjive u svakom kontekstu. Konotativno im značenje mora biti jednako i ne smiju se stilski razlikovati.

U analiziranoj građi nema primjera fonoloških inačica, a frazemske inačice koje pronalazimo u radu jesu morfološke, tvorbene, sintaktičke, leksičke,

leksičko-kvantitativne i višestruke inačice. U nastavku slijede primjeri navedenih inačica.

4.5.1. Morfološke inačice

U frazemu *palo je (past će) kao zrela kruška u krilo komu što* došlo je do promjene u glagolskom vremenu. Kada govorimo o frazemu *ni luk jeo ni luk (lukom) mirisao* vidljivo je da je riječ o različitoj deklinaciji imeničke sastavnice.

4.5.2. Tvorbene inačice

U frazemu *za koru (koricu) kruha* alternira leksem *kora* i njegov deminutiv *korica* što je dokaz tomu da u tvorbenim inačicama osnovni leksem i tvorenica uspostavljaju tvorbenu vezu⁴, a korijen leksema čuva zajedničku značenjsku jezgru srodnih leksema. Osim zajedničkoga korijena, „tvorbene frazemske inačice pripadaju istoj gramatičkoj kategoriji i imaju isto osnovno značenje“ (Opašić 2013: 331). Ostali tvorbeni frazemi kojima je jednom od sastavnica leksem iz semantičkoga polja hrane jesu: *za koru (koricu) kruha, podijeliti (dijeliti) koru (koricu) kruha s kim, obećati/obećavati med i mlijeko*.

4.5.3. Sintaktičke inačice

„Sintaktičke se inačice ostvaruju variranjem sastavnica na sintaktičkoj razini, a u navedenim primjerima to je variranje prijedloga“ (Opašić 2013: 325), npr. *živjeti na (o) kruhu i vodi, nema tu (ovdje) kruha za koga*.

4.5.4. Leksičke inačice

U leksičkim inačicama mogu alternirati suznačnice, leksemi unutar istoga semantičkoga polja kao i leksemi izvan istoga semantičkoga polja, npr. *od tog brašna neće biti pogače (kruha), jesti (lomiti) s kim pogaču, kruh sa sedam (devet) kora, usisati s majčinim (materinim) mlijekom što*.

⁴ V. Barić – Lončarić – Malić – Pavešić – Peti – Zečević – Znika: Hrvatska gramatika, Školska knjiga Zagreb, 2005, str. 286.

4.5.5. Leksičko-kvantitativne inačice

U leksičko-kvantitativnim inačicama izostavljanjem određene sastavnice ne mijenja se frazeološko značenje, npr. *doći do <svoga> kruha, mirisati <još> na <majčino> mlijeko.*

4.5.6. Višestruke inačice (kombinirano variranje)

Višestruke inačice podrazumijevaju kombinaciju različitih inačica. U ovome radu pronađeni su sljedeći primjeri takvih frazema: *uzeti/uzimati (oteti/otimati i sl.) kruh iz usta komu, tražiti (htjeti) kruha preko (kod, pored) pogače, biti (naći se) u istoj kaši <s kim>, stavljati/staviti sol na <živu> ranu komu, zakuhti (skuhati) kašu (poparu) komu, nicati (rasti) kao gljive <poslije kiše>, u nebranom (neobranom) grožđu [biti, naći se], uhvatiti (zateći i sl.) u nebranom (neobranom) grožđu koga, imati <zrno (zrnice)> soli u glavi, zaraditi/zarađivati za <svoj> kruh, izvuci se/izvlačiti iz nebranog (neobranog) grožđa, vaditi (izvlačiti) kestene (kestenje) iz vatre <za koga>, doliti/dolijevati ulje (ulja) na vatru.*

5. ANALIZA FRAZEMA SA SASTAVNICOM IZ SEMANTIČKOGA POLJA HRANE

Hrana je jedna od glavnih sastavnica svakodnevnoga života svakoga živog bića. Područja na kojima živimo utječu i na sam izbor i pripremu određenih jela koja su specijalitet za određenu regiju. Kada govorimo o gastronomiji, treba napomenuti kako je Hrvatska bogata gastronomskim oazama. Istra, Dalmacija i Slavonija hrvatske su kulinarske oaze. Specijaliteti se u tim podnebljima razlikuju.

Budući da je Istra podneblje u kojemu živim, naglasit ću kako ona obiluje mnogim specijalitetima i to ne samo ribljim već i mesnim. Također, česti su dijalektno obilježeni frazemi u Istri vezani uz hranu i način pripremanja hrane, npr. *visok/ mršav kako i šparuga* 'visoka i mršava osoba', *suh kaj bakalaj* 'osoba koja je naglo smršavjela', *ku ni kruha ji sir* 'ako nema kruha, jedi sir ili nešto drugo (bez kruha)', *crven kaj paprika* 'biti crven u licu poput paprike/paradajza/jabuke', *pošlo je sve na ocat* 'sve je otišlo u krivom smjeru, kako nije trebalo, propalo je sve'.

U nastavku rada slijedi analiza značenja i motivacije frazema koji kao sastavnicu sadrže jedan ili više leksem iz semantičkoga polja hrane.

5.1. Kruh

Kruh se javlja u različitim segmentima života. Kada je riječ o euharistijskom slavlju kruhu se pristupa duhovno. Osim takvog pristupa, motiv kruha povezan je s različitim legendama i simbolikom.

Kruh od 14. stoljeća ima važno mjesto u kršćanskom bogoslužju. Naime, u euharistijskom slavlju svećenik ga zajedno s vinom posvećuje na oltaru. Tim činom kruh i vino postaju tijelo i krv Isusa Krista čime se obnavlja spomen Isusove posljednje večere kojom je euharistija i ustanovljena. Isus se poslužio simbolikom materijalnih stvari kako bi jasno izrazio svoj identitet. Na takav je

način uz vino i kruh, kao dva elementa prisutna u svakodnevnici, vezao i svoju nazočnost (Chavalier, Gheerbrant 1994). Kruh je simbol suštinske hrane: „ako čovjek i ne živi samo od kruha, kruhom se naziva i njegova duhovna hrana, kao što se i euharistički Krist naziva *kruhom života*“ (Chavalier, Gheerbrant 1994: 324).

Najveći broj hrvatskih frazema kojima je jednom od sastavnica leksem iz semantičkoga polja hrane sadrži leksem *kruh* koji „možemo smatrati svojevrsnim prototipnim predstavnikom semantičkoga polja hrana“ (Hrnjak 2007: 198). S obzirom na to da je kruh od davnina jedna od najdostupnijih vrsta hrane za čovječanstvo, sasvim je logična mnogobrojnost frazema čijom je sastavnicom leksem *kruh*. Kruh je osnovna ljudska hrana, stoga „ako čovjek ima samo i koricu kruha, ima osnovne uvjete za život, a bez njega je toga lišen“ (Hrnjak 2007: 198). Drugim riječima, kruh je poistovjećen sa samim životom čime je motivirano značenje više hrvatskih frazema: *zaraditi/zarađivati za <svoj> kruh* što znači 'živjeti od svoga rada, zarađivati za život, biti financijski samostalan', *živjeti o svom kruhu* 'sam sebe izdržavati', *za koru (koricu) kruha [raditi, mučiti se i sl.]* 'za zadovoljenje osnovnih životnih potreba [raditi, mučiti se i sl.]', *uzeti/uzimati (oteti/otimati i sl.) kruh iz usta komu* u značenju 'oduzeti/oduzimati sredstva za život komu, lišiti/lišavati zarade (posla) koga, baciti/bacati u bijedu koga i slično'. U pozadinskoj slici sljedećih frazema *kruh* predstavlja materijalnu sigurnost i uspjeh koji čovjek stječe radom: *imati kruh u rukama* u značenju 'imati zvanje, biti kvalificiran za rad, imati mogućnost za financijsko osamostaljenje', *doći do <svoga> kruha* 'početi zarađivati za život, osamostaliti se, postati financijski neovisan, stati na vlastite noge' te frazem *nema tu (ovdje) kruha za koga* u značenju 'nema budućnosti u čemu za koga, nema mogućnosti za koga da uspije u nekoj sredini'.

Čovjeka koji je 'vrlo dobar, dobrodušan, dobra srca, izuzetne dobrote' može se opisati poredbenim frazemom *dobar kao kruh*.

Leksem *kruh* može se pojaviti i u negativno obilježenim frazemima (Hrnjak 2007: 199). Iako kruh zaista jest osnovna hrana, činjenica da čovjek nema više od kruha svjedoči upravo o njegovu siromaštvu. Stoga život u oskudici i siromaštvu opisuje frazem *živjeti na (o) kruhu i vodi*. Na siromaštvo onoga koji prima, ali i onoga koji daje upućuje se frazemom *podijeliti/dijeliti koru (koricu) kruha s kim* u značenju 'bratski podijeliti/dijeliti s kim sve što se ima, u siromaštvu podijeliti/dijeliti s kim osnovna sredstva za život'. Za razliku od prethodnoga primjera, frazem *jesti tuđi kruh* ne govori o bratskom dijeljenju u siromaštvu, nego o situaciji kada tko 'živi na tuđi račun, ne zarađuje za život, živi o tuđem trošku'.

Frazem *kruh bez motike* svojim značenjem 'život bez naporna rada, lagodan (bezbrižan) život, život bez naprezanja', suprotan je značenju frazema *kruh sa sedam (devet) kora* 'težak posao, mukotrpan život'.

5.2. Pogača

*Pogača*⁵ je okrugao pšenični beskvasni kruh koji je u prošlosti bio dostupniji od kruha koji se pekao od tijesta s kvascem. Navedenim je motiviran frazem *tražiti (htjeti) kruha preko (kod, pored) pogače* u značenju 'ne biti zadovoljan onime što se ima'.

Leksem *pogača* u frazemima može preuzeti simboliku kruha „kao suštinske hrane“ (Hrnjak 2007: 199) npr. *od toga brašna neće biti pogače (kruha)* 'od toga neće biti ništa, to nije ostvarivo (izvedivo), to je utopija'.

Frazem *jesti (lomiti) s kim pogaču* 'živjeti s kim' utemeljen je na slici dijeljenja hrane kao znaka zajedništva.

⁵ Pogača – 1. brašnenica (~ od ječmenoga brašna) ječmenica, (šuplja ~ od bijelog brašna) lepinja, 2. (vrsta kolač) nef. Pinca (Šarić, Wittschen 2010).

5.3. Kaša

Skupina frazema s komponentom *kaša* po brojnosti slijedi iza skupine frazema s komponentom *kruh*. „Kaša je jelo koji je u predkršćanskoj prošlosti slavenskih naroda imalo osobito obredno značenje“ (Hrnjak 2007: 200), a simbolizirala je plodnost i obilje te je bila obavezan dio svadbenih svečanosti i proslava rođenja djeteta. Međutim, u prenesenom značenju leksem *kaša* označava nevolju, zbrku, kakvu neugodnu situaciju. Za stvaranje frazeološkoga značenja važno je preneseno značenje leksema *kaša*, „ali ostale komponente u frazemu ukazuju na njegovo doslovno značenje hrane“ (Hrnjak 2007: 201). Riječ je o frazemima kao što su: *jesti vruću kašu* sa značenjem 'biti u neugodnoj situaciji, neprilici', *biti (naći se) u istoj kaši* <s kim> što znači 'biti (naći se) u istoj neprilici (neugodnoj situaciji) <s kim>', *zakuhati (skuhati) kašu (poparu, čorbu)* <komu> 'prirediti veliku neugodnost komu, dovesti u težak (neugodan) položaj koga'. U posljednjem navedenom primjeru možemo vidjeti da se leksem *kaša*, osim s leksemom *popara* može zamijeniti i leksemom *čorba*.

Sva tri frazema opisuju neugodnu situaciju u kojoj se tko našao ili ju je kome drugom priredio. Suprotno frazemima koji označavaju nepriliku, imamo i frazem koji se odnosi na izlaz iz te neprilike, a to je frazem *hladiti kašu* koji se upotrebljava u značenju 'tražiti izlaz iz zbrke, nevolje'.

U Hrvatskom frazeološkom rječniku iz 2014. godine naveden je frazem: *čorbine čorbe čorba* što znači 'loša imitacija čega, nešto nejasno (bez veze)', ali se frazem često koristi i u slučaju kada se želi reći suprotno, kad se govori o stvari koja nije takva (koja nije loš imitacija, koja nije nejasna). Potrebno je spomenuti da frazem *čorbine čorbe čorba* nije motiviran nekom karakteristikom čorbe kao vrste jela već je leksem *čorba* odabran slučajno, a različitim morfološkim oblicima te imenice postiže se učinak ponavljanja.

5.4. Luk, krumpir i gljive

U hrvatskom jeziku kao frazeološke kulinarske komponente produktivni su i leksemi *luk*, *krumpir* i *gljive*. Riječ je o povrću koje se poslužuje kao prilog uz neko glavno jelo od ribe ili mesa.

Frazem *luk i voda* znači 'nešto bezvrijedno (krajnje loše), obična koještarija', a „u pozadini tog frazema imamo sliku pirjanja luka uz dodatak vode, a to predstavlja početak pripreme velikog broja jela, međutim bezvrijednost toga čina jest u tome što taj proces pripreme hrane ne ide dalje od početnog koraka“ (Hrnja 2007: 206). Osim navedenog, u hrvatskom jeziku javlja se i frazem *ni luk jeo ni luk (lukom) mirisao* što znači 'nemati ništa s tim, uopće ne znati o čemu se radi, ne biti upleten <u što>, ne biti ni kriv ni dužan'. Znamo koliko je miris luka intenzivan i da se njegov miris može osjetiti na svakome tko je luk držao u rukama ili tko je luk jeo. Navedeni frazem govori upravo o tome – kada netko ne miriše na luk, sasvim je sigurna njegova nevinost. Tim frazedom brani se onaj koji je bio dalje od neprilike, koji nema ništa s nastalom situacijom. Drugo povrće, često na tanjuru, ali isto tako i u jezičnoj uporabi je krumpir, a frazem koji pronalazimo u *Hrvatskom frazeološkom rječniku* je *vrući krumpir* u značenju 'velika briga (neugodnost, problem'. Frazem je motiviran slikom vrućega krumpira koji je nemoguće držati u ruci, a da se ne opeče.

Gljiva je biljka koja ne pripada ni voću ni povrću. Ona je simbol dugovječnosti, a pretpostavlja se da je to zato što nakon sušenja traje dugo. Zanimljivost je da se one nalaze među atributima boga duga života, a jedu ih besmrtnici uz cimet, zlato i nefrit. Neki stari tekstovi spominju je kao ljubavni napitak. Još jedna od zanimljivosti vezana uz oblik gljive je to što je „taoistička kozmologija, zbog njezina kupolastog oblika, smatra slikom praiskonskog neba“ (Chevalier, Gheerbrant 1994: 166).

Frazem *najesti se ludih gljiva* znači 'poludjeti, izgubiti razum, praviti ludosti, vladati se poput luđaka, nenormalno se ponašati'. Drugim riječima,

nenormalno čovjekovo ponašanje povezuje se sa konzumiranjem biljki koje u malim količinama imaju halucinogena svojstva te su „u prošlosti takve gljive bile korištene u magijskim i ritualnim obredima, a i danas su poznate kao droge“ (Hrnjak 2007: 212). Frazem označava osobu koja se nenormalno ponaša, a to ponašanje često je posljedica konzumiranja biljki koje su otrovne.

U hrvatskom jeziku s leksemom *gljiva* kao osnovnom komponentom potvrđen je i frazem *nicati (rasti) kao gljive <poslije kiše>* u značenju 'pojavljivati se u velikom broju, naglo se množiti (širiti)' u čijoj je pozadinskoj slici činjenica da se gljive nakon kiše pojavljuju u velikom broju.

5.5. Začini: sol, papar i ulje

Začini su dijelovi biljke koji se zbog svoga sadržaja okusa ili mirisa koriste u pripravljanju svih vrsta jela. Na takav način hrana dobiva svoj konačan okus ili miris i upravo su začini bitni kako bi kompletirali neko jelo i kako bi to jelo postalo specijalitet. U kulinarstvu su se začini nekad koristili kako bi popravili okus ne baš ukusne hrane ili kako bi se smanjio miris hrane koja nije bila svježja. Danas se začini koriste da pojačaju gastronomski doživljaj. Iako sol nije začin u pravom smislu jer ne predstavlja dio biljke, ona je bitna komponenta kada je o okusu riječ.

Leksem *sol* se kao komponenta redovito pojavljuje uz komponentu *kruh* i to „u sastavu istog frazema, a ponekad se pojavljuje i samostalno“ (Hrnjak 2007: 206). Ako se leksem *sol* pojavljuje samostalno, važno je naše znanje o tome da se radi o začinu koji je vrlo cijenjen i bitan jer s njim jelo dobiva svoj konačni okus. U prošlosti je sol mnogima bila nedostupna jer je bila skupa, a na njezinu vrijednost upućuje hrvatski frazem *imati <zrno (zrnice)> soli u glavi* koji koristimo u značenju 'imati pameti, biti pametan'. Sol se zbog svoje vrijednosti štedjela te se dodavala u hranu samo u posebnim prigodama. Zanimljivo je da je gost koji nije bio poželjan uvijek dobivao neslanu hranu. Osim toga sol je

simbolizirala i mudrost što je u pozadinskoj slici prethodnoga i sljedećih frazema: *bez soli u glavi* 'glup, neinteligentan', *nemati soli u glavi* 'ne biti pametan, biti glup', *s malo soli u glavi* 'glup, neinteligentan'.

Sol je sastavnicom i sljedećih hrvatskih frazema: *staviti sol na rep komu* što znači 'uzalud pokušavati uhvatiti nekoga tko je izvan dohvata, uzalud pokušati nadmudriti koga' i *staviti/stavljati sol na <živu> ranu komu* u značenju 'mučiti koga teškim uspomnama, podsjetiti/podsjećati koga na nešto teško (bolno)'.

Papar je začim koji u velikoj količini može jelo učiniti čak i nejestivim, stoga *dati papra komu* ima negativnu konotaciju jer znači 'prirediti komu neugodnost, nauditi komu, uzvratiti komu, zapapriti komu'. Poput zapaprenog jela, tako i zapaprena situacija sigurno nije ugodna.

Osim soli i papra, koji su jako bitni za samu pripremu jela, bitno je i ulje koje je sastavnicom frazema *doliti/dolijevati ulje (ulja) na vatru* u značenju 'pogoršati/pogoršavati situaciju (raspoloženje), pojačati/pojačavati ljutnju (bijes), potaknuti/ poticati svađu, uspijati atmosferu, podbosti/podbadati koga'.

5.6. Med, mlijeko i pekmez

U hrvatskoj gastronomiji osobitu važnost imaju mlijeko i mliječni proizvodi, a to nam govori o jakoj stočarskoj tradiciji hrvatskoga naroda. Kada govorimo o mlijeku kao hrani koja donosi mnoge prerađevine, važno je spomenuti i to da je pored kruha i vode, mlijeko jako bitno u čovjekovu životu, a to dokazuje i činjenica da se dijete hrani majčinim mlijekom od svoga rođenja. U čovjekovoj prehrani mlijeko i mliječni proizvodi imaju važnu ulogu, a o njihovoj važnosti svjedoči i produktivnost u frazeologiji. „Mlijeko se kao komponenta u sastavu frazema može javiti i uz druge komponente koje označavaju hranu“ (Hrnjak, 2007.). Frazemi čija je komponenta *mlijeko* jesu: *mirisati <još> na <majčino> mlijeko* 'biti <još> premlad (nedorastao, nezreo) <za što>', *usisati s*

majčinim (materinim) mlijekom što 'ovladati kakvom vještinom još u djetinjstvu, biti vičan čemu od malena, iskazivati sklonost od najranijeg djetinjstva'.

„Med je simbol slatkoće i oprečan je gorčini žuči. Također, med je simbol duhovne hrane svetaca i mudraca, simbol svih blagodati“ (Chevalier, Gheerbrant 1994: 394). Leksem *med* u frazeologiji često dolazi u paru s leksemom *mlijeko*. Mlijeko i med simbolom su biblijske obećane zemlje (Opašić 2013) čime su motivirani sljedeći biblizmi⁶: ***teče med i mlijeko <gdje>*** sa značenjem 'svega je u izobilju, vlada blagostanje, bolje biti ne može /u nekom kraju/', ***obećati/obećavati med i mlijeko*** – '1. obećati/obećavati blagostanje; 2. dati/davati velika, a teško ostvariva obećanja', ***nije sve med i mlijeko <gdje>*** koji rabimo u značenju 'nije sve idealno <gdje>' te ***očekivati med i mlijeko*** – 'očekivati da se sve odvija glatko, bez problema, najbolje što je moguće'. Maja Opašić (2013) navodi kako se u Starome zavjetu izraz 'zemlja gdje teče med i mlijeko' nalazi u mnogim biblijskim tekstovima, a njime se opisuje zemlju koju je Bog obećao Abrahamu, Mojsiju i svim Izraelcima nakon izlaska iz egipatskoga ropstva.

Pekmez je voćna poslastica, a dobiva se tako što se usitnjeno, sazrijelo voće kuha, a zatim konzervira. Frazema koji sadrži pekmez kao sastavnu komponentu je ***jasno kao pekmez*** u značenju 'potpuno (sasvim) jasno'.

5.7. Voće

Voće se također pojavljuje kao komponenta frazema u hrvatskoj frazeologiji. U jezičnoj upotrebi produktivni su leksemi: ***jabuka, jagoda, grožđe, kruška, orah, kesten***. Da bismo došli do frazeološkoga značenja i da bismo razumjeli frazeme koji se sastoje od komponente voća, važno je da poznamo specifičnost okusa pojedine sorte voća.

⁶ Biblizmi su složene jezične jedinice s najmanje jednom desemantiziranom sastavnicom (frazemi, poslovice, izreke i sl.) izrazom i sadržajem potvrđene u Bibliji i / ili izravno ili neizravno povezane s Biblijom (Opašić 2013).

Jabuka ima jaku i raznoliku simboliku, a najpoznatija je ona biblijska jer „latinska Biblija pretpostavlja da je stablo sa kojega su jeli Adam i Eva bilo jabuka baš zato što latinska riječ *malum* znači i zlo i jabuka“ (Opašić 2013: 232), a predstavlja „plod stabla života, tj. stabla spoznaje dobra i zla“ (Chavelier, Gheerbrant 1994: 211). Navedena je biblijska tema motivirala frazem **zabranjeno voće** kojim se opisuje ono što je zabranjeno, ali vrlo privlačno.

Osim biblijske, jabuka ima i dodatnu simboliku jer je „plod koji održava mladost, simbol je obnove i trajne svježine“ (Chavelier, Gheerbrant 1994: 211). Upravo je navednom simbolikom motiviran poredbeni frazem **crven (rumen) kao jabuka** kojim se opisuje crvena boja lica zdrave osobe.

Iz grčke je mitologije podrijetlom frazem **jabuka razdora** u značenju 'kamen smutnje, predmet spora (svađe)', a „odnosi se na priču o svađi nastaloj među boginjama zbog toga što nisu mogle odlučiti kome pripada jabuka namijenjena najljepšoj od njih“ (Hrnjak 2007: 207). Riječ je zapravo o legendi o vjenčanju Peleja i Tetide na koje jedino boginja Erida nije bila pozvana jer je uvijek izazivala sukobe. Iako nepozvana, pojavila se na vjenčanju i pred noge Here, Atine i Afrodite spustila zlatnu jabuku na kojoj je napisala *najljepšoj*. Boginjama je to bio dovoljan razlog da naprave kaos – sukobile su se oko toga kojoj bi jabuka trebala pripasti. Zeus nije htio sudjelovati u toj raspravi, pa je naredio Hermesu da boginje odvede njegovu sinu Parisu kako bi on odlučio koja je najljepša. Na početku je Paris htio podijeliti jabuku na tri dijela, ali se boginje s time nisu slagale. Svaku od njih je saslušao kako bi mogao odlučiti kojoj dati jabuku. Boginje su počele svoje priče i svaka mu je nešto nudila. Paris je jabuku dao Afroditi jer mu je obećala da će se prekrasna Helena zaljubiti u njega iako je udana žena. Na kraju je tako i bilo – Helena se zaljubila u Parisa, ali je time izazvala Trojanski rat.⁷

Jabuka je voće koje može biti slatka ili kisela okusa, a s obzirom na to da se kiselo povezuje s neugodnošću, frazem **zagristi kiselu jabuku** ima značenje

⁷ Legenda preuzeta s internetskoj izvora: <http://www.zvrk.co.rs/Zanimljivosti/Antika/jabuka/index.htm>

'prihvatiti se teška (nezahvalna) posla, upustiti se u rješavanje neugodna (osjetljiva) zadatka'.

Frazem *zbrajati kruške i jabuke* ili *zbrajati jabuke i kruške* temelji se na spajanju nečega što nije spojivo, pa može ostvariti značenje 'spajati nespojivo, ne razlikovati nejednake stvari (pojmove), postupati nelogično'. Osim navedenoga kruška je sastavnicom i sljedećih frazema: *nije tko s kruške pao* – 'nije naivan tko, nije lud tko <da učini što>', a frazem predstavlja osobu koja je svjesna svojega cilja i koja neće učiniti nešto nepromišljeno i ludo, zatim *palo je (past će) kao zrela kruška u krilo komu što* – 'pripalo je (pripast će) komu olako (bez truda, bez naprezanja) što', *pasti kao zrela kruška* u značenju 'nespretno pasti, ljusnuti' opisuje okolnosti u kojima je neka osoba izgubila ravnotežu i pala.

Jagode se javljaju samo u frazemu *grlom u jagode [srljati i sl.]* što znači 'olako, nespremno, bez priprema, neozbiljno, nepromišljeno [srljati i sl.]'.

Frazemi s limunom kao nadnatuknicom u hrvatskim frazeološkim rječnicima jesu: *čekati limun* u značenju 'oklijevati, kolebati se, ne moći se odlučiti', zatim *iscijeden kao limun* što znači 'premoren od teška rada, iscrpljen, veoma umoran' i *žut kao limun* odnosno 'bolesno žut u licu'. Limun je ukusan, ali ima kiselkasti okus pa se to može dovesti u vezu s oklijevanjem i neodlučnošću – kad nismo sigurni želimo li nešto ili ne tada kažemo da čekamo limun. Žuta boja na čovjekovoj koži ne izgleda zdravo, stoga kad netko izgleda bolesno često kažemo da je žut kao limun zbog promjene uobičajene rumene boje.

U frazeološkim rječnicima možemo naići na frazeme čija je komponenta *grožđe*, a to su sljedeći frazemi: *kiselo je grožđe* 'nedostižno (nedostupno) je što(izlika za ono što se ne može dobiti)', *u nebranom (neobranom) grožđu [biti, naći se]* 'u neprilici, u nezgodnom (teškom) položaju [biti, naći se]', *izvući se/izvlačiti*

se iz nebranog (neobrnog) grožda 'izvući se/ izvlačiti se iz neprilike, spasiti se/spašavati se iz sumnjive (nečasne) situacije', *uhvatiti (zateći i sl.) u nebranom (neobranom) grožđu koga* 'uhvatiti (zateći i sl.) u neprilici koga, zteći u nezgodnom (teškom) položaju koga'. Grožđe je slatkastog okusa i zahvaljujući njemu dobivamo vrhunska vina, ali u frazeologiji se najčešće javlja u frazemima s negativnom konotacijom.

Orah je plod koji se nalazi u tvrdoj ljusci i do kojega nije lako doprijeti, pa frazem *tvrd orah* opisuje osobu koja je tvrdoglava, nepopustljiva, osobu izrazito čvrstih principa, ali se može odnositi i na težak, gotovo nerješiv problem. Navedene karakteristike oraha motivirale su i frazem *zagristi u tvrd orah* sa značenjem 'suočiti se s teškim (gotovo nerješivim) problemom (zadatkom)'.

6. ZAKLJUČAK

Cilj je ovog rada bio analizirati odabrane primjere hrvatskih frazema kojima je jednom od sastavnica leksem iz semantičkoga polja hrane. Semantičko polje hrane obuhvaća velik broj leksema koji se mogu odnositi na nazive namirnica, jela, načine pripravljanja jela, pomagala za pripremu jela i sl. Za potrebe ovoga rada odabran je dio frazema kojima je sastavnicom pojedino jelo (kruh, pogača, kaša) ili vrsta namirnice koja je ujedno i jelo.

Analiza građe pokazala je da su najbrojniji frazemi kojima je sastavnicom kruh što ne čudi jer predstavlja osnovnu životnu namirnicu, a možemo ga smatrati i samostalnim jelom. Nakon kruha slijede nazivi za različite vrste voća i povrća, a potom mlijeko i med. Nameće se zaključak da su svoje mjesto u hrvatskim frazemima pronašle najvećim dijelom one jednostavne, ali važne namirnice karakteristične za hrvatsko podneblje. Važno je istaknuti da analizirani frazemi sa sastavnicom iz semantičkoga polja hrane, uglavnom svojim značenjem ne pripadaju tom istom semantičkom polju.

Proučavanje utjecaja gastronomije u jeziku, a osobito u frazeologiji izrazito je poticajno i može poslužiti za brojna druga istraživanja kojima se nastoji doprinijeti i ovim radom.

7. SAŽETAK

Tema rada su hrvatski frazemi sa sastavnicom iz semantičkoga polja hrane. Cilj rada bio je prikupiti takve frazeme iz aktualnih hrvatskih frazeoloških rječnika (2003, 2014) te ih strukturno i semantički analizirati. Pri tom je za potrebe rada odabran samo dio pronađenih frazema kojima se analizira značenje i motivacija. Analiza građe pokazala je da su najbrojniji frazemi kojima je sastavnicom kruh što ne čudi jer predstavlja osnovnu životnu namirnicu, a možemo ga smatrati i samostalnim jelom. Osim kruha česti su frazemi u čijem se temelju nalaze i vrste voća i povrća, med i mlijeko. Ovim se radom nastoji doprinijeti istraživanjima o odrazu gastronomije u jeziku.

Ključne riječi: semantičko polje, hrana, frazem, pozadinska slika, hrvatski jezik

8. LITERATURA

1. Babić, Stjepan; Finka, Božidar; Milan, Moguš: *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb, 1994.
2. Barić, Eugeniya i dr.: *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
3. Chavalier, Jean; Gheerbrant, Alain: *Rječnik simbola: mitovi, sni, običaji, geste, oblici, likovi, boje, brojevi*, Mladost, Zagreb, 1994.
4. Fink-Arsovski, Željka: *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, FF press, Zagreb, 2002.
5. Hrnjak, Anita: „Kulinarski elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji“, *Rasprave instituta za Hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33, 2., Zagreb, 2013., str. 197. – 216.
6. Kovačević, Barbara; Ramadanović, Ermina: „Frazemske polusloženice (od rječnika preko tvorbe do pravopisa i obratno)“, *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 39/1, Zagreb, 2013., str. 271 – 273
7. Maček, Dora: „Neka pitanja o definiciji idiomatskih fraza“, *Filologija*, 1992. – 1993. , str. 20–21.
8. Melvinger, Jasna: *Leksikologija*, Pedagoški fakultet, Osijek, 1984.
9. Menac, Antica: *Hrvatska frazeologija*, Knjigra, Zagreb, 2007.
10. Menac, Antica: „O strukturi frazeologizma“, *Jezik*, XVII, br. 1. Zagreb, 1970., str. 1 – 4.
11. Menac, Antica, Menac-Mihelić, Mira: *Frazemi i poslovice u dalmatinsko-venecijanskom govoru Splita u 20.stoljeću*, Knjigra, Zagreb, 2014.
12. Menac, Antica; Fink-Arsovski, Željka; Venturin, Radimir: *Hrvatski frazeološki rječnik*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2003.
13. Menac, Antica; Fink Arsovski, Željka; Venturin, Radimir: *Hrvatski frazeološki rječnik*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2014.
14. Matešić, Josip: *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982.

15. Šarić, Ljiljana; Wittschen, Wiebke: *Rječnik sinonima*, Jesenski i Turk, Zagreb, 2010.
16. Turk, Marija: „Naznake o podrijetlu frazema“, *Fluminensia*, god. 6., br. 1-2. Rijeka, 1994., str. 37–47.
17. Turk, Marija; Opašić, Maja: „Supostavna raščlamba frazema“, *Fluminensia*, god.20, br. 1., Rijeka, 2008., str. 19–31.
18. Vučetić, Zorica: „O pridjevskom i priloškom frazeologizmu“, *Filologija* 20-21, Zagreb, 1992. – 1993., str. 539. – 549.
19. Opašić, Maja, *Biblizmi u hrvatskome jeziku*, Doktorska disertacija, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013.

Internetski izvori:

1. Hrvatski jezični portal: <http://hjp.novi-liber.hr/>
2. Gastronomija Hrvatske: <http://croatia.hr/hr-HR/Otkrij-Hrvatsku/Gastronomija-i-enologija>
3. Legenda o motiviranosti frazema *jabuka razdora*:
<http://www.zvrk.co.rs/Zanimljivosti/Antika/jabuka/index.htm>
4. Portal Zadarskog lista:
<http://www.zadarskilist.hr/clanci/02082011/benzon-frazeologija-je-zivotno-i-zivopisno-jezicno-podrucje>
5. Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske: <http://hrcak.srce.hr/>